

Jég és korbács

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ KÖNYVE

**Széphalom Könyvműhely
Budapest, 2010
128 oldal, 1900 Ft**

A közösségi felelősségérzéstől és felelősségtudattól áthatott klasszikus magyar költészet egyéni karakterű, jellegzetesen kárpátaljai magyar sorsjegyjű folytatása Vári Fábán László művészete. Értékes és szerves továbbépítése ez a kötet a méltán közismert és népszerű művész eddigi munkásságának.

Verseiben a történelem, a folklór és az irodalom emberi teljességet igénylő, egyéni és közösségi sorskérdésekkel minden időben nyíltan szembenéző alakjai alapozzák meg a jelenkor problémáival való sajátos karakterű, összetett és mély számvetést.

Művei maradéktalanul tanúsítják annak a szándékának eredményét, hogy „a tudat mélyebb szintjein megvalósuló magasabb rendű gondolkodás” hordozói legyenek.

Együtt él bennük az emberiség archaikus tapasztalata és a jelenkor problémavilága. Költői világának különleges színetét a mély történelmi tudással és a folklór emberi teljességet őrző gazdagságával szembesített mai sorslátás adja.

Művészetének megkülönböztető értéke a magyarságért érzett történelmi és jelenkori felelősség művészi megnyilatkozása. Magyarságunk kórképét kénytelen megrajzolni, de szemlélete szellemi és erkölcsi erőt sugároz, igaz értékekről tesz tanúságot.

A kötet három ciklusa elé emelt *Ajánlás nélkül* című vers valóságos és mitikus látásmód tükrö. A személyiség kiszolgáltatottságát és drámai létállapotot fejeznek ki. *Nomád evangélium* szólal meg. Zavarodottság és képtelenség elemei építik a verset: „valami szörnyet vetett ki magából / a földanya hetvenhetedik méhe.” *A hold kolompja* is a pusztulásnak való teljes kiszolgáltatottságot mutatja meg.

Ellenséges közegben sérül folyamatosan az emberlét. Az *Akit bölcsőbe szültek* világát a klónok foglalják el.

Az Isten komoran bámulja művét *Az utolsó előtti napon*. Számvetése milliárd halottat lát. Az emberlét felmérése csupa kifosztottságot, csupa pusztítást vehet csak számba. Nincs már, aki a sárkánnyal ölre menne. „Csak a bárányszív / parázslík, lüktet, / s hullatja vérét a földre.” Az emberi sors így kap keresztény mítoszi párhuzamot. *Kannibál évszakok* uralma ez. Végítélet ideje. A pusztítás képei töltik ki a világot, mely leginkább János jelenéseire emlékeztet. *Fekete eső* szakad, a föld bánatakét száll fel a füst is.

A teljes világ a pusztulás képeiből épül fel itt. Az egyes képek egyszerre hatnak közvetlen tárgyiasságukkal és mitológiai vonatkozásaikkal. A jövőt programozó Úristen kedvét végképp elveszi az emberi világ viselkedése. Az „idő vén malma” leáll egy percre, mert „a program észlelte / a durva hibát”. Mégsem itt végződik az emberiség történelme, hanem „újból az ígére fordult nyelve, / s elküldte a földre / az Úr a Fiát” (*A Gilhon pratján*). Így a megváltó érkezésével zárul a történet. S kezdődhet újra az emberi sors.

A *Csonkahét* varázsát is a közvetlen életszerűség és a mítoszi távlat egysége adja. A versforma törvényt és játékot sugall egyszerre. A tizenkét soros strófák belső tagolását a négyyszer ismétlődő hat-három-három szótagszámú sorok adják. A harmadik sorra a hatodik, a kilencedikre pedig a tizenkettedik rímel. Ez a szigorúan kötött, mégis a rövid sorok és a távoli rímek révén derűt, tartást sugárzó forma erősíti a vers egyetemes érvényű üzenetét. Az Isten Fia számárháton érkezik az emberek közé. Megjelenése óriási öröm az egész földön. Hogy a szegények megváltója ő, azt is kifejezi rendkívül tömören a vers:

*Kaláccsal raknák ki,
ha lenne,
az utat,
hogy illőn köszöntsék
az Urat,
az Urat.*

Mindössze a „ha lenne” utal itt a szegénységre, de az is úgy, hogy nem töri meg az örömteli köszöntést, hanem inkább azt sugallja, hogy ezt az örömet semmi sem csökkentheti, mert ez önmagában teljes.

Ennek az öröm-szépségnek ellentéte és ellenpontja a versben a „rút” Heródes, akihez napszámba szegődött a halál. Remek költői találat az, hogy vers szemléletes átkot mond Heródesre:

*Törje ki négy lábát,
szakadjon
meg lova!
Varjak egyenek meg,
csecsemők
gyilkosa!*

Megjeleníti a vers Heródes pusztítását is, majd a hű állat hőstettét mutatja be, aki békés, meleg otthonba menekíti „kis urát”. A záróstrófa a pásztorok közvetlen életképe. Nemcsak a bibliai pásztoroké, hanem az Istenre rászoruló emberi lété is:

*Árvíz is szaggatta
kunyhójuk
falait,
Rád szorulnak nagyon,
küldj, Uram,
valakit!*

A *Karácsony csillaga* című vers is rengeteg bajt vesz számba. Már-már végső, halálos rohamra készül abban a világban, amelyikben „az ország ormán Belzebub / setét lelke lobog” és Heródes hada villogtatja fogait. Ebben a világban keresi a karácsonyi csillagot, a betlehemi megváltó melegséget. A belső táj bizonyosságát.

Az *Ördöglakat* „veszettül sötét” és kegyetlen világában is az az igazi rettenet, hogy a szeretet nem oldja ki „az ördögi szerkezetet”.

Vári Fábián László költői látásmódjának mítoszi vonása a *Mitosztöredékek* ciklusban a leginkább erős. A *Fecskehajtó Kisasszony* összetett jelkép. A kisasszony a népi hitvilág természetfölötti lény. A „fecskehajtó” jelző pedig arra utal, hogy kisasszony napján, szeptember 8-án elmennek a fecskék. A vers indítása az ősziulni kezdő természet képeivel jelzi ezt. Aztán a fecskehajtó kisasszony vonzásába került lélek vallomása a vers. Küzdelme a megfoghatatlan vonzású lényvel. Átéli azt is, hogy „égre szánt szent madarát” az Úristen „a föld porába veri”. Gazdag képzelődéssel rajzolja az érte való küzdelmet. Megszólal az önmagába vetett kétely is: hogy jön az az égi madárhoz, akit porral jelöltek? A feloldás pedig az, hogy az égi madár az övéi után repül, a fiúknak pedig gyógyító vizű medencét rendel az orvos, szomjukat oltani pedig borért szalajtják Vincét. A *Fecskehajtó Kisasszony* a vonzás összetettségét és titokszerűségét egyszerre fejezi ki. A *Mitosztöredék*, a *Táltosok* és a *Csendesülj, pulzusom* a szerelmi vonzás, szerelmi elragadtatás érzékletes egyéni bemutatásai. Sajátosságukat az adja, hogy a választott témával Vári Fábián László az emberlét rejtettebb övezeteit vizsgálja, titkait kutatja.

Ezt teszik a ciklus azon darabjai is, amelyek a bordal műfaját egyénítik. A bordalok a gyötrelmes gondokkal telt nap utáni kikapcsolódás kísérletei. Különlegességüket az adja, hogy a közösségi sorsproblémákkal küzdő költő szakítja ki magát velük néhány percre legalább a gondok szövevényeiből.

Az ital és az erotika többnyire együtt jelenik meg ezekben a versekben. A *Ha leszállván a nap* című vers költői énjét a bor szabadítja föl annyira, hogy ereiben „régii ritmust vernek a dobok”:

*Most bódítson a bor!
Szememre szoknya hull,
ágyékomban a tájoló
pörögni kezd vadul.*

A vers zárósoraiban „visszakapván” esztét, a jövőjét firtatja a költő. Lelke lila láng a Hajnalcisillagon. Parányi bűnbánat van csak ebben a képben. Sokkal nagyobb benne a szépség sugárzása. A vers záró strófája is ezt erősíti magát vállaló öntanúsítással:

*Noénak üzenem,
hát nyílj meg, Genézis:
bár furcsa volt és szaggatott,
de bordal volt ez is.*

A kötet harmadik ciklusa, a *Jég és korbács* elődöknek és társaknak ajánlott versekből áll. Az ajánlások a szövetségvállalás kifejezői. A versek pedig Vári Fábián László költészetének mintadarabjai. A József Attila emlékének ajánlott *Nyolcsorosok* érzékletesen idézik föl a nagy előd világát és sorsát. A hang egyszerre József Attiláé és Vári Fábián Lászlóé.

A *Jégangyal* a mindent elfoglaló jégvilággal szembeni küzdelem erősítő verse.

Az iszonyodást kiváltó világgal szemben a *Csoóri Sándorhoz* című vers parancsa nem tűr ellentmondást:

*Bátoríts, Uram, győzz meg magyarul:
anyanyelvvel altestet nyalni? Soha!*

Ez a kikezdhethetlen erkölcs nyilatkozik meg a versekben.

A Fekete Gyulának ajánlott *Jég és korbács* című vers is a veszteségeket veszi számba. A sokféle veszteség között a legsúlyosabb áll Fekete Gyula életművének tengelyében. Megrázó erejű sorok szólnak erről a Vári Fábián László által is mélyen átélt tragédiáról:

*Az éj bölcs madarai
vállamra ülnek,
fészük elfoglalták
az elhajtott magzatok.
Hűvös lesz a hajnal,
még halálra hűlnek.
pókdajkák, ingecskét,
takarót varrjatok.*

Döbbenetes költői erő hívja életre az elpusztított magzatokat. Korbáccsal úzná el a költő a sok „ordas látomást”, de nem lehet:

*De rám veti szemét,
ki földrészeket renget,
s a magnéziumfényben
elfog a sírás.*

Vári Fábián László költészetének egyik erőforrása Nagy László életműve. Erkölcsi tartalma Nagy Lászlóéhoz fogható. A *Holdút magasán* című verse a Nagy László-i magatartás mai érvényességét vallja:

*Romlással, földi
nyavalyákkal félre!
A holdút magasán
fényember suhan.*

Vári Fábián László a veszteségből is erőt merít. A *Béninek* ajánlott *Ítélet után* S. Benedek András gyászverse, de a pusztulással szembe szállva szól, a veszteséget keményítő erőforrásnak minősíti.

A Zoltán fiának ajánlott *Változatok a halotti beszédre* olyan családtörténet, amely a kárpátaljai magyarság történelmét is magába foglalja. Állandó létküzdelem ez a történelem. Pusztította a családot a kolera, pusztította Prága és Moszkva, meg az is, hogy „egy reggel nem volt már Magyarország”. A családtörténet nyomatékosítja a vers címét. Ezek a történetek valóban változatok a halotti beszédre. Még tragikusabbá teszi ezeket a költő számadása mai élményeiről:

*Hej, de amiket mostanában
a meghurcolt tudat kivet magából,
belerokkanna citera, hárfa,
mert jégvihar fedezi s ólomzapor.*

Amit ezek után részletez a vers, a „torzképek, víziók, fátomok” szavakkal foglalhatja össze. Külön versszakot alkot a mindennek költői kifejezését minősítő két sor:

*A papíron vérszenyves piktogramok –
enervált vers-abortátumok.*

Olyan összegző állítás ez, amelyet egyszerre cáfol és nyomatékosít maga a vers. Cáfolja, mert esztétikailag is érvényes, erős kifejezése az iszonyú sorsnak. Erősíti, mert valóban képtelen dolgokról kellett számot adnia a költőnek. Ezt a képtelenséget a költői nyelv is érzékelteti a piktogramok és abortátumok révén.

A 80 esztendő Csoóri Sándornak ajánlott *A páternoster kosarában* is összetett vers. Benne erős hangot kap „jövötlenségünk képe”. „Mert fogyunk, fogyunk csak, / Folyton...” A kétségbeejtő tények sokasága ellenére hangzik parancsként: „Nem lehet alku. Legyen úgy / miként az álom mondja!” A vers igazolja a Csoóri-i magatartást. Hatékony szellemi tényezőnek ismeri el őt.

*

A versek után Penckófer János Vári Fábián Lászlóval készített beszélgetése olvasható a kötetben. Ez a beszélgetés gazdag képet ad Vári Fábián Lászlóról, aki költő, író, néprajzkutató, főiskolai tanár, folyóirat-szerkesztő, a református egyház presbitere, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség választmányi tagja, közéleti szereplő, három gyermek apja, négy gyermek nagyapja. Az írotárs és jó barát Penckófer János jó beszélgetőtársnak bizonyul. Bensőségesen ismeri Vári Fábián László írói világát és gondolkodásmódját. Kérdései a legfontosabb ügyekre irányulnak.

Vári Fábián László magyar átoknak tartja a széthúzást. Ennek következménye volt a „nyílt nemzetáruházzal felérő” 2004-es decemberi népszavazás is, „amikor a történelem prédájává lett, határokon túlra rekesztett nemzetrészekről megtagadták az állampolgárságot”, „sóval szórták be a »felnégyelt« Haza” máig eleven, soha be nem gyógyuló sebeit”.

A „felnégyelt Haza” víziója az ő legfájdalmasabb költői felismerése, melyet, mint „szét-darabolásunk mementóját, az agyakra állított felkiáltójelnek” szánta. Az egységre pedig úgy tekintünk, „mint nemzetünknek egy majdan létrehozható eszményi állapotára, mely felé törekedni minden magyar szent kötelessége.”

A beszélgetés gazdagon föltárja a nemzeti felelősségtudattal rendelkező személyiségnek a szellemi gyökereit. A gyermekkoriakat és a későbbieket egyaránt. Megvilágítja művészi látásmódját és politikai gondolatait.

1968 márciusában megjelent versei eloszlatták bizonytalanságát a költészet vállalását illetően. Nagy odaadással tanulmányozta a népköltészetet és József Attila verseit, a Nagy László által tolmácsolt Lorcát. Nagy élménye volt a néhány napra kölcsön kapott *Elérhetetlen föld*, a Kilencek antológiája, melynek bevezetőjét Nagy László írta, aki szintén meghatározó ösztönzője lett költészetének.

Rendkívüli élményt jelentett számára minden egyes szellemi kaland, melyekből végül azt szűrte le, hogy az igényesebb költői beszédhez szükséges, de önmagában kevés a mű-

veltséggel megszerezhető intelligencia. A vers „adjon érzelmi többletet, üzenjen, keltsen visszhangokat, hogy az olvasó hetek múltán is érezze az újraolvasás kényszerét, legyen élmény a vele való találkozás”.

A hatvanas évek végén, a népköltéssel való találkozáskor Vári Fábián Lászlóban rögtön „érzelmi forró drót” jött létre, mely máig jellemzi és szolgálja a balladákhoz való viszonyulását. Folklorértelmezése saját költészetének a jellegét is megragadja.

A kulturális szövetséghez ellenzéki ként egyenes következményeként csatlakozott Vári Fábián László. Tíz év közéletiség nagy áldozat volt az ő részéről, mégsem bánta meg, mert egyértelműen ott volt a helye azokban a küzdelmekben, melyekben „a kárpátaljai magyarság visszaszerezte nemzeti önbecsülését, leckét kapott a demokrácia játékszabályairól és buktatóiból, elindulhatott a felnőtté válás felé”.

Amikor az ukrán oktatáspolitikai reformjaként feltüntetett újabb igazságtalanság készülődik a kárpátaljai magyarság ellen, akkor Vári Fábián László kimondja azt, hogy „egy újabb deportálással felérő kollektív büntetést helyez kilátásba” az ukrainai nemzetiségekre irányuló asszimilációs szándék.

„Alaposan átgondolt, minden elemében megtervezett védekezési stratégiára van szükség” – vallja. Majd szisztematikusan kidolgozza a szükséges ellenállás elemeit. Rámutat arra, hogy mindenekelőtt társadalmi összhangot kell létrehozni a védekezési stratégia kidolgozásának legfontosabb feltételeként.

A rendkívül gazdag beszélgetés számtalan fontos elemét nem hozhatja szóba sem ez az ismertetés. Ezek közül egyre mégis utalok. Ez pedig a folyóirat-szerkesztői munka. Az egykori gépiratos, szamizdatszerű diáklap 2002-es újraindításával a kárpátaljai magyar irodalom önálló fóruma jött létre. Az *Együtt* a kárpátaljai magyarság „önismeretét, önmagáról történő gondolkodását tovább árnyalva és gazdagítva” Kárpátalja jelentős szellemi műhelyévé válik – vallja a szerkesztő bizottság elnökeként Vári Fábián László.

„*Hogyan gondold, most mi lehet a legsürgősebb dolga egyénnek és közösségnek, ennek a sokat próbált töredék magyarságnak? Vagy nincs visszaút, most már valóban felszámolja önmagát Kárpátalja magyarsága?*” Penckófer Jánosnak erre a súlyos kérdésre kétféleképpen válaszol Vári Fábián László. Először biztató távlatokat rajzol. Aztán újrakezdi a válaszokat. Megmutatja magyarságunk kórképét. Mégis bizakodik abban, hogy a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség kidolgozott komplex programja elegendő lehet a fennmaradáshoz.

A látélet kórképe végtelenül lehangoló: „beteg az emberiség, pusztulófélben a természeti környezet, züllenek az értékőrző közösségek, fogy a nemzet – Magyarországon, és Európában szinte mindenütt.” Mít tehet a költő ilyen körülmények közepette? „Úgy illik hát, hogy verset adjon a kérő kezekbe, s ne ocsmány varangyot.”

Görömbei András